

140
6
अथ

सारस्वतीव्याकरणम्

Saraswal-Vyakaranam

980
६

मौ० स्व०

५

१

प्रोक्तं प्रथमं नमः ॥ प्रथमं परमात्मानो बाल्यी वृद्धि सिद्धये सार
स्वती मृज्जुर्ने प्रक्रियं नानि विस्तारं ॥ इत्येवमपि वस्यो तं न यत्रुः शक
कारिण्यः प्रक्रियांतस्मिन् सुस्पष्टमो वक्तुं नरः कथं २ तव तावत्संज्ञासं
व्यवहारासंज्ञासंज्ञासंज्ञा अत्र विस्तृतं समा नाः अनेन प्रत्याहार गृह्यता
वर्षाः पदिष्टा गते तेषां समानसंज्ञा च विधीयते नैते सुसूत्रे सुसंधि
र उ संध्यो विवक्षितं त्वात् विवक्षितं संधिर्भवतीति निपमात् लो
किकं प्रयोगानि व्युत्तये समपमावसाञ्च इत्येव दीर्घपुनर्मेधाः सर्वार्थः

एतेषां स्वर्गपुत्रमेतः परस्परं सवर्गमभिरूपते लोकाच्चैव स्पष्टि र्नि
 तिवक्ष्यति ततोऽप्युक्त एव ह स्यादित्येतादृशात् एवमात्रोक्तः स्वः द्विमा
 त्रोदीर्घः त्रिमात्रोत्तः च जने चार्द्धमात्रके ॥ चाद्यो वदत्येकमात्रं द्विमात्रो
 काप्रसो वदेत् त्रिमात्रं च चारुदीर्घं चार्द्धमात्रं १॥ एषामेव च
 दातादिभिरुक्तैः सन्ति विद्वे रूपवर्णमभिरूपतः नीचैरुदात्तः समस्तस्य रितः
 एते ओ औ संध्याक्षराणि एषां ह स्वा नमन्ति विभये स्वराः अकारादयः पंच
 चत्वार एकारादयः विभये स्वरा विच्यंते अवर्जिता नमिन्तः अवर्गवर्जिता
 स्वरा नमिन्त विच्यंते अत्र कंतास्तावत्स्वराः प्रत्याहारं जि न्हविषया

सा. स्व.

३

व्यंजनाय उक्तामिति ह्यवरत्य मेरा नड. म म्ठ ध धम जडुदगव
 ख फु छ ठ थ च ट त क प श य स आद्यांताभ्यां प्रत्याहारं जिह्व स्तता आ
 द्यंताभ्यामेतेष्वस्मि ग्राह्याः ॥ अदि पक्षे तेन सह गृह्यमाणो स्तोत्राप्रत्या
 हारः तथाहि अकारो यकारेण सह गृह्यमाणोऽवप्रत्याहारः सचोच्यते
 अ इ ई अर ए ऐ ओ औ इत्यवरत्य मेरा नड. म म्ठ ध धम जडुदगव
 इत्येतावत्संख्याकः सं पुं द्यंते चट त क प इति च पप्रत्याहारः म्ठ ध ध
 म इति म्ठ म् प्रत्याहारः जडु इत्येव इति जव प्रत्याहारः एवंपत्रपत्र
 पेन येन प्रत्याहारेण कृतं सप्ततत्र ग्राह्याः संख्या निष्पन्नं नस्ति

२

हसाव्यं जनाति हकारादयः सकारात्तावर्ग्यहसाव्यं जनातिभवंति स्व
रे ही मं व्यं जनेते व्यंकारः सः स्वमुखोच्चारणार्थत्वादित्संज्ञकः कार्य
येत् प्रत्ययाद्यातिरिक्तकस्मैः चत्कार्योपाध्यमासोवर्ग्यहस्य
ज्ञकोभवति यत्सोत्संज्ञातस्यलोपः वर्गादर्थनंदोपः वर्गाविरोधोलोपस
मित्रवसगमः शत्रुवफादेकः स्वरानंतरिताहसाः संयोगः कुचदुतु
मंभर्माः उकारः पंचपररापरिग्रहणार्थः उरेदोनामिगेगुगः
नमिनीः स्थानकाः अररओरतेगुगसंज्ञकाः आरेओवृद्धिः
आआररओरतेवृद्धिसंज्ञकाः अंत्यस्वरादिष्टिः अंत्योपः

सा० स्व०

३

स्वरस्नदादिर्वर्गसंज्ञको भवति अंत्यात्पूर्वञ्च यथा अंत्वाहर्गो मा
त्रात्पूर्वोयोवरर्गः सञ्च यथा संज्ञको भवति असंयोगादिपरोरुस्योप्यहः
वि सगो नुस्वारसंयोगादि परोदीर्घश्च गुरुः मरु नासिकाभ्यामुच्चार्यमा
हो नु नासिकः श्रीरैविंदु रनुस्वारः अन्त्रे द्विविंदु र्विसर्गः इ
ति संज्ञा प्र क्रिया ॥ अथ नास्वरसंधिरभिधीयते ॥ इयं स्वरे ॥
इयं स्वरमापद्यते स्वरे परे दधि आनाय इ ति स्थिते दधय आ न
प इ ति ताव द्भवति ॥ हसै हसः स्वरा सरोदे फ ह कारवर्जितो हसो ह
सो परे द्विर्भवति इति धा कारस्य द्वित्वं ॥ पुनर्द्वि त्वे प्राप्ते द्वित्वकत्वे

३

पुनर्द्वित्वं न भवति ॥

की तु

भवेजवाः भक्षानां भवेपरेजवामवंति श्तिपूर्वधकारस्यदकरः सवर्णात्वादग्योवर्गेरासव
राशिवचनात् यथा संख्या वा वक्तव्यं स्वरहीनं परेण संयोज्य दद्यान् यश्चित्सिद्धं ।
गौरीग्रन्थ ग्रहेशतिविशेषणान्तरेफस्मादित्वं राद्यपोदिः स्वरपूर्वीदेफात्परोयपोदि
भवति जलतु विकान्यायेन रेफस्योर्ध्वगमनं गौयत्र स्वरइत्यनुवर्तते एवमन्यत्र
पियत्र न सूत्रादौः कार्षी सिद्धिस्तत्र सर्वत्र सूत्रांतरापदानुवृत्तिर्जातव्या मंत्रमूपा
स्त्वमया न्नास्माभिर्लिख्यते उवं उवसीवत्वमापद्यते स्वरेपरे मधुग्रन्थ मध्वत्र
ऊनं ऊवसीवत्वमापद्यते स्वरेपरे पितृ अर्थः पित्रर्थः ८२ एवं ८३ वसीवत्व
मापद्यते स्वरेपरे ॥ ८४ अत्र बंधः एतन्नबंधः एअय एअयो अयमय तिस्ररेपरे ॥

॥सा०ख०

॥४॥

नैग्रनं नग्रनं ओग्रव ओकारोग्रवभवतिस्वरेषु भोग्रति भवति गवोदेव
गीगमोद्गोदोवक्तव्यः गोग्रदः गवाक्षः गोइंद्रः गवेन्द्रः अइए ओग्रव गोग्रजि
नं गवाजिनं प्रउठः उग्रा ओग्रोग्रो प्रौठः प्रउठिः प्रौठिः स्वर्ं अइए एऐऐ
स्वरं स्वर्ंरिणी स्वरिणी अक्षरिणी अक्षरिणी सेनाक्षरिणी
एकारः यथाध्वपरिमाणे गोयूतिः ओग्रव गव्यूतिः गवोतिः श्रीभावेगोयूतिः
एग्राय एकारोग्रापभवति स्वरेश्वरे नैग्रकः नायकः ओग्रव ओकारोग्रा
पभवतिस्वरेषु यौग्रकः पावकः तोइह ताविह वोल्लोपशवापदाते पदा
ते स्थितानामयादीनां यकारवकारवोल्लोपशवामवति तेषागतः तेषागतः

गव्यूतिः श्रीकोशपुगम् ॥४॥ उटि

अग्रव

गवाक्षः

॥४॥

तथा गताः पटो इह पटविह पटइह तस्मै एतत् तस्मा एतत् तस्मा पेतत्
तौ इमौ ता इमौ ताविमौ एतौ पश्चात् पुनर्न संधिः छंदसितु भवति हे स
खे इति हे सख धिनि हे सखेति एतौ तौतः पदं ते स्थिता हे कारोते
काराञ्च परस्याकारस्य लोको भवति ते अत्र ते च पटो अत्र पटो च सवर्ग
दीर्घः सः॥ सवर्गस्य सवर्गो परे सह दीर्घो भवति अदीर्घो दीर्घं तां याति
नास्ति दीर्घस्य दीर्घता॥ पूर्वदीर्घे स्वरं दृष्ट्वा परलोको विधीयते॥ अत्र
अत्र प्रश्नान्न दंत अग्रं दंतं कंतं अत्रः कंसारिः दधि इह दधीह
श्री ईसः श्री सः भानु उदयः भानुदयः बधु किठः बधुठः पितृ अरं
पितृ रं मातृ अरं मातृ रं सामान्य प्राप्नोति न न विप्रो वा वयं वा न भवेत्

सा. त.

५

परं ता पूर्व बोधो वा प्रयत्नो दृश्यतामिव १ अदृष्ट अवर्णोऽवर्णो परे स
ह ए भवति तव इदं तवेदं मम इदं प्रमेदं हलादेसीयाहो टेल्को पावकल्पः
हल ईया हलीया लो गल ईया लो गलीया शक अंधुः शकंधुः
कक अंधुः ककंधुः कुल अथा कुलटा सीमन अंतः सीमंतः पत
न अंजलिः पंतजलिः मनस ईया मनीया अघञ् अघो ॥ ६ ओ
अवर्णो अवर्णो परे सह ओ भवति गंगा विदं गंगोदकं न अर
अवर्णो न वर्यो परे सह अरु भवति तव नदिः तव दिः ॥ ७ विहार
अवर्णो न वर्यो परे सह क्विहारु भवति नरा नरा नरा नरा सी
नर ततः सीतार्तः डरवः नरतः डः खार्तः नर अर अवर्णो अवर्णो परे सह अरु भ
वति

राम

५

तव लकारः तव लकारः न लवे र्णयोः मिथः सावर्ण्यवस्तुमै हो लृ
कारः हो लृकारः हो लृकारः र लयो ड लयोश्चैव शवयो र्वयोस्तथा
वर्हतेषां च सावर्ण्यमल्लकारविहो जनाः र लयोस्सा र्व रण्यो च्यं परि
अंकः पत्यंकः पत्यंकः एते ए अवर्ण्य एकारे एकारे च परे सह एकारे भवति
तव लया तवैया तवेल श्वर्ण्य तवेल्यर्ण्य ओ ओ ओ अवर्ण्य ओकारे ओका
रे च परे सह ओकारो भवति तव ओदनं तवौदनं तव ओ नत्यं तवौ नत्यं
ओयो त्वोर्ण्य अवर्ण्य ओद्योत्वाः परयोर्ण्य सह ओ भवति ॥ समासे सति
विं व ओद्यः विं वोद्यः विं वोद्यः स्थूलोत्तुः स्थूलोत्तुः स्थूलोत्तुः समा
से सति किं तव ओद्यः तवौद्यः ॥ इति स्वरसंधिः ॥ अथ मरुतिभाव उच्यते ॥

सा. त

६

मी अहसोमीशब्दः संधिं न प्राप्नोति अमी आदिताः अमी अ
म्याः अमी एउकाः अमोरोगस्तदान् अमी अत्र अम्यत्र ये हि
ते इय उच्यन्ते च यैः ~~सं~~ ता उक्ता मात एका मातश्च शब्दो
दित्वे वर्तमानः संधिं न प्राप्नोति मल्ली वा दिवर्जो अग्नी अत्र
प ह उ अत्र माले आभय मल्ली वा दिवर्जो मिति किं मल्ली इय
मल्ली क से इ सी इव से इ सी व इ प ती इ व व इ प ती व ओ नि पातः
आधार ओ ~~र~~ नि पाता ए क स्व रश्च संधिं न प्राप्नोति आरवं म न्यसे
नो अत्र च स्थातव्यं अत्र अपे हि उ उ तिरु इ इ इ पश्य ॥

६

श्री गणेशाय नमः

सुतः सुतश्च संधिं नमामोति इति नानाकारेण सुतः इति नानाकारेण नानाकारेण
ने विचारे चरेः सुतो भवति देवकं चारुति हरि रिरिति सीत अत्रेः
अरे इति यावः इत्यादि॥ इति प्रकृतिभावः॥ अथ व्यंजनकार्यं मथ्यते॥
चपा अवेज्याः पक्षं ते वर्तमानाश्च पात्रा मवन्त्य वे परे षट् अत्र षडुत्र
वाक् यथा वा म्यथा ककुप्र यथा ककु व्यथा तत्तद्वद तद्वत् अमे अमाया
पक्षं ते वर्तमानाश्च पात्रा मवेति वाक् मात्रं वा अत्रात्रं वा
मात्रं षट् मम यममम षट् मम तत्तन्नयः तन्नयः तद्दयः मयटितु निम्न
मयिटि प्रत्यये परे चणानां अमानित्यं भवेति यथा संख्यं चित्तमयं चि
त्तमयं वाक् मयं वा अत्रं चपाच्छ्रमः चपाडुत्तरस्य शकारस्य घोषा भवति॥

अवेपरे वाक्शतः वाक्शतः वाक्शतः होहभाः चपादुत्तरस्य
कारस्य हभाभवंति तत्रेहिः यद्वर्गक गश्चास्तद्वर्ग गश्चतुर्थी भ
वति॥ तद्विः तद्विः वाक्शतः वाक्शतः वाक्शतः स्तोत्रमिष्टः स्तोः
सकारस्य तवर्गस्य च शकारेण च वर्गेण च यो गेशकारच वर्गेण यथा संख्ये न
भवतेः सकारस्य शकारः तवर्गस्य च वर्गः कस्य शतः कस्य शतः कस्य च
रति कश्चरति तत्र चित्रं तत्र चित्रं तत्र शस्त्रं चलेकते चपाच्छसः॥
तच्छास्त्रं तच्छास्त्रं नशात्॥ शकारात्परस्य तवर्गस्य च त्वेन भवति
विशानः विशः प्रश्नः प्रश्नः शृमिः युः स्तोः सकारस्य तवर्गस्य च व
कारटवर्गभांयोगे वकारटवर्गे यथा संख्ये न भवतः कस्य वः कस्य वः॥

कसटीकते कशीकते तत्तटीकते तटीकते तो लिख्यः॥ तवर्गस्य
कारपरेवकारो भवति तत्तत्तु नाति तत्तत्तु नाति भवान्दीस्वति
प्रवो लिखति अंतस्थादिप्रभेदः रेफवर्जिताय वयोः सानुनासि
कानिरनुनासिकश्च तत्र सानुनासिक एव नकारस्यकारो भवति वि
धान्दीस्वति विदो लिखति नोश्च षकारे परेतवर्गस्य दुल्लेन भवति
प्रवो नोश्चः भवान्दीस्वः दोरं त्यात्॥ पदो तेवर्तमाना दुवर्गस्य रस्य
स्तुष्टु नो भवति छदनरः वरानरः ओम ओमाव षट्सीदंति वदीदंति
नः सकृदते नान्तस्य परस्य द्ते परे सगा गमा भवति टिल्लिता वा धै तयोर्व
रुव्यो॥

राजनचित्रं स्तोत्रं भक्ष्यः नश्चापहोतेभ्यसे राजंश्चित्रं भवान्नत नो नि
 भवोत्सोति ॥ शोचकं वा ॥ नोतस्य पदस्य शोपरे वाचगागुमोभवति ॥
 भवान्नशूरः भवान्शूरः भवान्शूरः भवान्शूरः ॥ स्वादिस्वरे
 पदोतेवर्तमानाह स्वाडुत्तराडः कारणा नकारा दिर्भवंति स्वरे परे
 मत्यङ्कः इह मत्यङ्कः इह सुगण्डः सुगण्डः राजन इह राजन इह
 ॥ स्वाडुत्तराश्रद्धाकारो भवति स्वसेचपाभक्षानां भक्षानां स्वसेच
 रेचपाभवति तवच्छत्रं तवच्छत्रं कचिद्विध्वंसपिवक्तव्यः शिष्टः शिष्टः अयि
 शब्दादीर्धपदानाद्वाहित्वम् मेष्टः मेष्टः मोनुस्वारः मकारस्यानुस्वारी
 भवतिहसेपरेपदानेच तमहसति तमहसति पटुमूव्या पटुमूव्या नश्चाप

५

संतेऊखे नकारमकारस्यचापैतेवर्त्तमानस्याऽस्वारे भवतिऊखेपरे वशा
 शान्तासीयशासी पयान्तासी पयांसी पुमभ्यां पुभ्यां किं मृसः किंसः समृसः सं
 सः जप्ता अपेस्यवा अनुस्वारस्य जप्तावा भवन्ति यपेपरे अस्य यपस्य सव
 स्तीः तं करोति तंङ्करोति तंतनोति तज्जोति संजंनोति सज्जानोति यवत्तपरे
 यवत्तावा अनुस्वारस्य यवत्तपरे यवत्ता भवन्ति संपंता सव्यंता संवत्सरा
 सवत्सरा यं लोकं यं लोकं थं थं दासी थं दस्यानुस्वारे थं कारमापध
 तेश वसहरेकेषु परतः हंसः हं थं सः वयं सोमः वयं थं सोमः संहितः
 स थं हितः च रावीः च थं रावीः स्वरे माः अनुस्वारस्य मकारो भवति स्वरे
 परेशं आसी शमासी अस्माकं इह अस्माकामेह ॥ ४४ ॥ इति व्यंज

वा ५

नसंधिः ॥ अथ विसर्गसंधिर्निगद्यते ॥ विसर्गनीयस्य सः ॥ विसर्ग
 नीयस्य सकारो भवति ससेपरे ॥ कः तनोति कस्तनोति कः चरति क
 अरति ससेवा ॥ विसर्गनीयस्य सकारो भवति ससेपरे कः
 शेते कशेते कः साधुः कस्तसाधुः कः खेठः कखेठः ॥ कुष्णः कः
 पोषा विसर्गनीयस्य कवर्गपवर्गसंबन्धि निखसेपरे कृष्टपोषा
 भवेतः ॥ कपाठश्चरणाथो कः करोति कठकरोति कः पठति कः पठति ॥
 कः पयति कः पयति वाचस्य त्यादयः संज्ञाशब्दानिपातासाधवः
 वाचः पतिः वाचस्यतिः भाः करः भास्करः वनः पतिः वनस्यतिः
 नदहृत्तौकरपत्योश्चोरदेवतयोः लुटतलोपश्चरततत्करः तस्करः

ओं ह्रीं

बृहत्पतिः बृहस्पतिः ॥ यत्तु सा नानुसा जंतु तत्सर्वं निपाताति ॥
अहो रो शत्रिषु ॥ अहो विसर्जनीयस्य पदं तेरो भवति रात्र्यादिगण
वर्जितेषु परतः ॥ अहः पतिः अहर्षतिः अहः गणः अहर्गीराः अ
रात्रिषु इति विशेषणम् ॥ अहः रात्रिं अहो रात्रिं अहः रूपं अहो रूपं
अहः रथं तं अहो रथं तं ॥ अतोत्यः ॥ अकारात्परस्य विसर्जनी
नीयस्य उकारो भवति ति परतः ॥ कः अर्थः कोर्थः हवे अकारा
त्परस्य विसर्जनीयस्य उकारो भवति ॥ रुवे परे कः गतः कोगतः देव
याति देवोयाति मनः रथः मनोरथः आदवेष्टोपकार अवर्णीत
रस्य विसर्जनीयस्य एकोपशु भवत्यवेष्टे देवाः अत्र देवा अत्र

बृहत्पतिः बृहस्पतिः ॥ यत्तु सा नानुसा जंतु तत्सर्वं निपाताति ॥
 अहो रो शत्रिषु ॥ अहो विसर्जनीयस्य पदं तेरो भवति रात्र्यादिगण
 वर्जितेषु परतः ॥ अहः पतिः अहर्षतिः अहः गणः अहर्गणः अ
 रात्रिषु इति विशेषणम् ॥ अहः रात्रिं अहो रात्रिं अहः रूपं अहो रूपं
 अहः रथं तं अहो रथं तं ॥ अतोत्यः ॥ अकारात्परस्य विसर्जनी
 नीयस्य उकारो भवति ति परतः ॥ कः अर्थः कोर्थः हवे अकारा
 त्परस्य विसर्जनीयस्य उकारो भवति ॥ हवे परे कः गतः को गतः देव
 याति देवो याति मनः रथः मनो रथः आदवेष्टोपकार अवर्णात्
 रस्य विसर्जनीयस्य एकोपशम्भवत्यवेष्टे देवाः अत्र देवा अत्र

वाताः कीर्ति वातावांति स्वरेय त्वेवा॥ अवतरणस्य विस्मृतीना
 यस्मिन्स्वरे परे स्वरेण भवति वेदाः अत्र वेदा यत्र देवा अत्र भोसः
 श्रीसभगोस अद्योस इत्येतस्य विस्मृतीनापि पश्य भवत्येव परे
 भोः एहि भो एहि भगोः नमस्तो भगो नमस्तो अद्योः जाहि अद्यो जाहि
 नामि नोदः नामि नः परस्मैपि स स्मृतीनापि पश्य देवो भवत्येव परे
 अग्निः अत्र अग्नि रत्र पदुः अत्र येते पदुर्ग्य जते विद्यसो बुधेति
 त्यरः विषः बुधः उषर्बुधा रेफ प्रति रुति रुस्यस्य पे वा॥ रेफ प्र
 कृति कस्य विस्मृतीनीयस्य स्वरे परे वा रेफे अत्र पति गीः पतिः
 गीर्प्यतिः गीः पतिः ध्रुः पतिः ध्रुर्प्यतिः ध्रुः पतिः ॥ रः ॥ देव
 संविधि नोपि स स्मृतीनापि पश्य देवो भवत्येव परे अत्र मातरं १०

दी ७ अंतः शतः अंतः गतः रिः रोः पोः ह्यः ॥ रे फः स्फः रे फः परे लोपो भवति
पूर्वस्य च दीर्घः पुनः रमते पुनरमते शुक्तिः रूप्यात्मना भाति ॥ शु
क्ती रूप्यात्मना भाति सेवा कसे श्री शब्दा द्वा शब्दाद्यु परस्य विसर्जनी
यस्य लोपो भवति हवे परे सः चरति सचरति लघः हसति लघहसति
सेवादिति संति ॥ ता ॥ सेवदासरधीरामसेवराजायुधिष्ठिरः
सेवकर्त्तव्यमहात्यागी सेवामी मोक्षदा वलः ॥ १ ॥ इत्यादौ पादप्र
रसंधर्षः ॥ यदुक्तं लोकि का एतत्तदेव ह्यं भवेत् सेव्यां भू
म्पाददेसो वा मित्यादीनामदुष्टता ॥ २ ॥ क्वचि सूचतिः क्वचिदप्रवृत्तिः
क्वचिदिभावाक् क्वचिदयदेव ॥ विधेर्यिधानं लुहधासमीक्ष्य चतुर्वि
धं वाहुल्यं कंबदंति ॥ वरुणं गोवर्गं विपर्ययं द्वौ चापरो वरुणं विकारं नाशो ॥

सा० तं.
९९

धातोस्तदर्थीति शये न यो गस्तदुच्यते पंचविधं निरुक्तं ॥ यत्किं नमो गयेन्द्र
देसिंहे वरुणं विषम्यथः षोडशादो विकारस्था इति नाशः प्रबोद्धे विरुणं वि
कारनाशः ॥ अथावोरतिशयेन यः योगस्तदुच्यते मातृर्मयूरभ्रमरादिव ॥
इति विसर्गसंधिः ॥ ॥ अथ विभक्तिर्विभाष्यते ॥ सा द्विधा - स्याद्विभक्त्या
द्विधा विभक्त्यंतं पदं तत्र स्याद्विभक्तिर्नाम्नो यो ज्यते अथ विभक्तिनाम
विभक्तिरहितं धातुर्गर्जितं चार्थवच्छब्दरूपं नाम्नो च्यते कृतं तद्वितसमा
साश्च प्रातिपदिसंज्ञा इति केचित् तस्मात् सि ओ जस् अस् ओ शास्
दाभ्यां णिस् दे. भ्यां । अस् इ. स्ते. ण्या अस् इ. स् ओ स् आस् कि. ॥ ॥ गयोश
ओस् अस् कि. ओस् सुप् ॥ तस्मात् नाम्नः पराः स्यादयः सप्तविभ
क्तयो भवन्ति तत्राप्यर्थमात्रेकत्वविवक्षा याम्यथैकवचने दे वासि इति स्थिते ॥
इकारजिह्वारकार्थः ॥ ओर्विसर्गः ॥ सकाररेफलोर्विसर्गो मवत्स

धातोस्तदर्थं
इति च ९९

देवाः द्वित्वविवक्षायां देवो बह्वत्वं विवक्षायां बह्वचने जस् जकारस्य संज्ञायां
लोपः प्रयोजनं जसीति विशेषणार्थः देव अस् इति स्थिते दीर्घविसर्गे देवाः अक्रा
रः जेतो अलुकुक् द्विवक्तव्यः देवासः प्रात्मणासः द्वितीयबह्वचने देव अस्
इति स्थिते अस् प्रासोरस्य समानादुत्तरयो रम प्रासोरकारस्य लोपो भवत्यधातोः
देवं देवो द्वितीया बह्वचने देव शस् इति स्थिते शकारः प्राणीति विशेषणार्थः
अस् प्रासोरस्य लोपः को नः पुंसः ॥ पृष्ठिङ्गात् समानादुत्तरस्य शसः
सकारस्य नकारादेशो भवति प्राणी शशिपदे पूर्वस्य दीर्घो भवति यदादेश
स्तद्वत् भवति देवान् तृतीयेकवचने देवटा इति स्थिते टाकारानुबन्धश्चेनेति
विशेषणार्थः ॥ टेन अकारात्पठ्यान्न भवति एफदेशा विकृतमन्यवद्भवति
अद्दि अकार आत्वं भवति ॥ देवाभ्यां यभ्यः अकारात्स रस्य भिसो मकार
स्य अकारादेशो भवति ॥

अ इ ए एते विस्मर्गः देवैः॥ अकारस्य प्रसिद्धस्वकारो वक्तव्यः देवैः प्रिः क
 र्गभिः चतुर्थे कवचने देवके इति स्थिते कः कारोतिः कार्थीर्थः सवत्र के नपु
 अकारात्परो रस्यके इत्येतस्या गगमो भवति कित्वा दं ते एअय देवाय देवा
 भ्यां एस्मि वक्तव्ये अकारस्य एत्वं भवति सकारे भकारे च परे वक्तव्ये सति॥
 देवैः भ्यः पंचम्येकवचने देवके सिद्धति स्थिते कः सिरत् अकारात्परो
 कः सिरत् इवति देवात् देवाभ्यां देवैः भ्यः॥ षष्ठ्येकवचने देवके सुद्धति स्थिते॥
 कः स्य॥ अकारात्परो कः स्य भवति देवस्य देवओ सुद्धति स्थिते ओसि अ
 कारस्य ओसि एत्वं भवति एअय देवयोः नकामः समानात्परो रस्यामो म
 का गमो भवति॥ टित्वा दादो टकारस्याननियुक्तार्थः नामि नामिपरे प
 र्यस्य हीर्घो भवति देवानां सप्तम्येकवचने देवके इति स्थिते अ इ ए देवै